

Kongens Ø fylder 25 år: Fra intuition til dokumentation i fængsels- behandlingen

For 25 år siden slog Kongens Ø dørene op for misbrugsbehandling af borgere, og i de seneste 22 år har vi drevet behandling i danske fængsler. Vi har gennemgået en rejse fra overvejende at bedømme de indsattes udvikling intuitivt til struktureret at dokumentere den.

AF KATHRINE MARIE GRAVERSEN, MICHAEL BERINGER OG MICHAEL RASMUSSEN

Kathrine Marie Graversen er stud.psych. og behandlingsanalytiker hos Kongens Ø

Michael Beringer har en master i narkotika- og alkoholindsatser og er behandlingschef hos Kongens Ø

Michael Rasmussen har en master i narkotika- og alkoholindsatser og er behandlingssouschef hos Kongens Ø

I 1997 var Kongens Ø med til at starte landets første permanente misbrugsbehandling i et fængsel. På det tidspunkt blev de indsattes udvikling primært bedømt ud fra intuition. Behandlerne og fængselsfunktionærerne på afdelingen, der dagligt var i kontakt med de indsatte, samledes på møder, hvor observationer af den enkelte indsatte blev drøftet og lagde grundlaget for en gruppesubjektiv vurdering af, om den indsatte havde fået tilstrækkeligt gavn af behandlingen. Sådanne forløb behandlingen de første 10 år, men kriminalforsorgens krav i 2007 om akkreditering af misbrugsbehandling gav anledning til en ny begyndelse. Akkreditering er en formel anerkendelse af, at behandlingsstedet er kompetent til at praktisere et givent program i et fængsel, og at behandlingen kan forventes at bidrage positivt til den indsattes resocialiseringsproces (1). Det lykkedes Kongens Ø at opnå den formelle anerkendelse i 2007 uden store udfordringer, men det skulle vise sig, at kriminalforsorgen også stod overfor en udvikling, som med tiden medførte højere betingelser for en vellykket akkreditering. Det blev afgørende, at behandlernes subjektive vurdering blev kvantificeret, og de indsattes udvikling dermed blev "målt og vejret" indenfor nogle faste rammer i stedet for ud fra behandlernes egne erfaringer og perspektiver. Det blev en rejse, som først voldte stor frustration og senere viste sig at være et vigtigt redskab til forbedring af den samlede behandlingsindsats hos Kongens Ø.

En ny betydning af viden

"Hvordan ved I, at de udvikler sig?" er det spørgsmål, der står klarest i hukommelsen hos behandlerne, som var med ved det første genakkrediteringsmøde i 2012. Ved et genakkrediteringsmøde samles et panel af personer med stor viden og erfaring med misbrugsbehandling, socialt udsatte, straf og resocialisering og vurderer, om et behandlingstilbud lever op til standarderne for god behandling (2). En gruppesubjektiv vurdering fra behandlerne var ikke nok til, at Kongens Ø kunne få den formelle anerkendelse fra panelet. Kongens Ø blev dog vurderet som udviklingsbart, hvilket vil sige med potentiale for fremtidig akkreditering, og vi havde derfor fortsat ret til at praktisere vores behandling. Efter hele tre forsøg lykkedes det Kongens Ø i 2014 at slippe igennem det, der følte som et nåleøje, men det var nok mest på grund af behandlernes

åbenlyst gode intentioner om at ville hjælpe de indsatte og et forstående og tålmodigt akkrediteringspanel. **Øvelsen bestod i at udarbejde statistiske data, som kunne dokumentere det, behandlerne og fængselsfunktionærerne mente, de kunne se med det blotte øje ved at trække på erfaring.** Det skulle vise sig ikke at være en simpel øvelse. Viden havde pludselig fået en ny betydning, som krævede årevis anstrengelser, uddannelse og sparring helt at forstå for behandlerne. Desuden var der en øvelse i at forstå, at udfordrende spørgsmål fra akkrediteringspanelet ikke nødvendigvis skulle opfattes som kritik, man skulle forsvare sig imod, men snarere som en mulighed for forbedring og konstruktiv sparring med et panel, som tydeligvis også selv brænder for at hjælpe den udsatte gruppe. Det gav anledning til etableringen af kontakt til Center for Rusmiddelforskning ved Aarhus Universitet, og i samarbejde med forskere herfra blev der udarbejdet et spørgeskema til brug for at bedømme de indsattes udvikling på en række parametre, herunder opnåelsen af stoffrihed og kriminel, social, sundhedsmæssig, psykisk og kognitiv forbedring. Men det skulle vise sig, at udarbejdelsen af de statistiske data kun var første læringskridt. Arbejdet fra data til formidling var imidlertid også vanskeligt. Ved opfølgingsbesøget i 2016 blev Kongens Ø således mødt med de bekymrende ord fra Direktoratet for Kriminalforsorgen om, at udfordringerne i forhold til at dokumentere behandlingen var af mere grundlæggende karakter. Det stod nemlig ikke klart for direktoratet, hvordan data var indsamlet, eller hvordan de var bearbejdet, så der var en uigennemsigthed, der vakte tvivl om, hvorvidt Kongens Ø faktisk havde mål for, hvad de påstod. Kongens Ø var klar over, at udfordringerne lå i brobygningen mellem praksis og forskning. Kongens Ø's behandlingsmodel var dengang og er fortsat i dag baseret på ideen om, at en tidligere bruger af rusmidler er bedre i stand til at hjælpe den indsatte end én uden erfaring med rusmiddelbrug. En praktisk tilgang til behandlingen er således vurderet som særligt vigtig. Efter utallige opfordringer fra akkrediteringssekretariatet erkendte Kongens Ø dog nødvendigheden af at ansætte en akademisk studentermedhjælper, der kunne give det forskningsmæssige bidrag, som institutionen var i så afgørende mangel på.

Kongens Ø

Navnet 'Kongens Ø' kommer fra tiden under Englandskrigene (1801-14), hvor Danmark anlagde skanser og fæstningsværker for at forsvare de indre danske farvande. En af dem lå på halvøen Ulvshale og var base for danske kanonbåde. Stedet var det eneste af kongens besiddelser, der holdt stand mod englænderne, og deraf navnet Kongens Ø. Men at den selvejende institution, som er der nu, skulle komme til at hedde Kongens Ø var ikke meningen. På det første bestyrelsesmøde blev det foreslået, at stedet skulle hedde Clapton efter den verdensberømte guitarist Eric Clapton. Guitaristen havde selv været ude i problemer med alkohol- og stofbrug og havde været i behandling. Et af medlemmerne fra initiativgruppen ville kontakte Eric Clapton, som han kendte, for at få hans tilladelse. Men da der stod Kongens Ø på døren over det tidligere badehotel og højskole, som institutionen har til huse i, skrev man fra begyndelsen bare navnet Kongens Ø ind i papirerne. Og navnet er ikke blevet ændret siden.

Dokumentation af de indsattes udvikling

I 2017, 10 år efter, at kravet om akkreditering blev stillet, og 20 år efter, at Kongens Ø startede sin fængselsbehandling, blev der vendt op og ned på tingene. I mellemtiden havde Kongens Ø overflyttet sin behandling fra Vridsløselille Fængsel til Horsørød Fængsel. Der var blevet lagt det første fundament til broen mellem praksis og forskning, og tiden skulle vise, at denne bro i de følgende år kun ville blive mere stabil. Det begyndte så småt at give mening, det, direktoratet havde meldt ud under de første genakkrediteringsmøder. I 2017 blev den første rapport bygget på data om de indsattes udvikling nemlig udarbejdet (3), og den viste mønstre, der ikke som udgangspunkt havde stået klart for det blotte øje. Det blev tydeligere, at der var særlige forskelle mellem de indsatte, som gennemførte behandlingen, og de indsatte, der afbrød behandlingen. Den gruppe af indsatte, som afbrød behandlingen, havde som udgangspunkt større vanskeligheder i forhold til aggressivitet og stoftrang, og behandlerne indså, at gruppen havde brug for anden opmærksomhed end de øvrige.

Særlige tiltag rettet mod aggressivitet og impulsstyring viste sig at have positiv indvirkning på disse indsattes stoftrang, og det endte med at medvirke til et udslag på gennemførelsesprocenten i den rigtige retning. Af disse tiltag kan metoden 'RO PÅ' fremhæves, som netop er udviklet til at sætte ind overfor antisocial adfærd, når det er sammenfaldende med misbrug (4). Derudover har vi fundet det gavnligt at anvende mindfulness i arbejdet med den impulsive indsatte, der herved får metoder til at hæmme impulser. På den baggrund har vi indenfor de seneste år uddannet samtlige medarbejdere til mindfulnessinstruktører.

Evalueringer er næste stop på rejsen

Det står nu klart for behandlerteamet ved Kongens Ø, hvor godt dokumentationsarbejdet understøtter den daglige behandlingspraksis. I 2018 udvidede Kongens Ø derfor dokumentationen til også at fokusere på de indsattes evaluering af behandlingen. De indsatte får i et evalueringsskema mulighed for anonym tilkendegivelse af styrker og forbedringspotentialer ved behandlingen. Det uddeles hver tredje måned til alle indsatte på afdelingen, som uforstyrret udfylder det i deres celle. Evalueringsskemaet er hentet fra Norge, hvor Nasjonalt Kunnskapscenter for Helsetjenesten har udviklet et spørgeskema, som skal måle erfaringer hos voksne patienter ved døgninstitutioner med tværfagligt specialiseret rusmiddelbehandling. Spørgeskemaet går under navnet 'Patient experiences questionnaire for interdisciplinary treatment for substance dependence' (5) og er frit tilgængeligt for enhver, der skulle finde interesse for det. I skemaet spørges der eksempelvis ind til de indsattes oplevelse af at få hjælp til psykiske problemer, tillid til behandlerens faglige dygtighed og tilfredshed med behandlingsafdelingens aktivitetstilbud. Især sidstnævnte har vist sig som et centralt forbedringspotentiale i behandlingen. De indsatte har i evalueringerne givet udtryk for, at aktiviteterne er for ensformige, og at de ønsker sig flere sociale aktiviteter. Kongens Ø's behandlingsafdeling drives i dag i det topsikrede Storstrøm Fængsel, og begrænsninger i aktiviteter er i nogen grad et vilkår ved at være i fængslet. I forskning har både fysisk (6) og social (7) aktivitet dog vist sig at være effektivt i opnåelsen og bevaringen af stoffrihed, og det er altså et forbedringspotentiale, der bør tages alvorligt, når man placerer misbrugsbehandling i en fængselskontekst. Det har således ført til iværksættelsen af en række tiltag, blandt andet åbning mellem fængselsgangene, så de indsatte mere frit kan tilgå hinanden. Disse tiltag har forhåbentligt en indvirkning på de indsattes oplevelse af behandlingsafdelingens aktivitetstilbud, så der i de kommende evalueringer kan spottes en positiv udvikling i forhold til spørgsmålet.

Kulminationen skete med en genakkreditering

I maj 2019 skete en slags kulmination af den rejse, Kongens Ø har været på de seneste to årtier: Kongens Ø kunne for første gang forlade kriminalforsorgens kontor med vished om, at de var blevet genakkrediteret

uden vilkår. Uden vilkår betyder, at akkrediteringspanelet har vurderet, at genakkrediteringsansøgningen er tilfredsstillende og lever op til de opstillede krav, så behandlingstilbuddet ikke behøver at udarbejde en ny ansøgning med rettelser (8). Det var et moment præget af stor lettelse over endelig at have knækket koden for, hvordan man indsamler og formidler data, så det rent faktisk vidner om, at de indsatte har udviklet sig. **Anerkendelsen var vigtig, men vigtigst er naturligvis den betydning, rejsen har haft for de indsatte i misbrugsbehandling ved Kongens Ø.** Det gælder både på institutionsniveau, hvor aggressivitet og aktivitetstilbuddet som omtalt har vist sig som vigtige fokuspunkter, men også på individniveau, hvor opmærksomhed på den enkelte indsatte besvarelse har været værdifuld. Det har bidraget til tilrettelæggelsen af behandling, der i højere grad er rettet mod den enkelte indsatte, så behandlerne har kunnet møde den indsatte netop der, hvor vedkommende har befundet sig på vejen ud af misbrug. Dokumentation af behandlingen, der førhen voldte stor frustration, er altså i dag en uundværlig del af behandlingen ved Kongens Ø.

25 års erfaringer

Sammenligner man Kongens Ø med, hvordan institutionen så ud for 25 år siden, er der både mange forandringer og ligheder. Målet med behandlingen har ikke forandret sig, men handler fortsat om opnåelsen af stoffrihed og forbedring af livskvalitet for de indsatte i behandlingen. Det er metoderne til at opnå målet med behandlingen, der har gennemgået den største forandringsproces. Metoderne afspejler dog stadig det oprindelige værdisæt, som vi opfatter som institutionens fundament. Vi lægger således stadig en dyd i, at vores arbejde handler om at møde mennesker med respekt, værdighed og opmærksomhed på forskelle. Det mener vi fortsat, at man bedst gør, ved at de indsatte er i kontakt med behandlere, der har indsigt i, hvordan det er at leve et liv i misbrug. Men vi er med tiden blevet klar over, at der også er andet, der kan bidrage positivt til at udføre vores arbejde i overensstemmelse med vores værdisæt og med størst mulig effektivitet i forhold til opnåelsen af behandlingens mål. Dokumentationen er ét aspekt heraf – et aspekt, som først syntes uforeneligt med vores værdisæt, men senere viste sig at gå godt i spænd hermed. De indsatte havde nemlig en erfaring med, at spørgeskemaer bruges i det offentlige, når det skal afgøres, om de kan tildeles særlige ydelser. Derfor oplevede vi, at skemaerne blev en mur, som ærligheden og nærværet havde svært ved at gennemtrænge. Det var således afgørende at forsikre de indsatte om, at dataene udelukkende bliver brugt til at skabe den bedst mulige behandling og dermed ikke vil kunne medføre negative konsekvenser for de indsatte. Da dette gik op for de indsatte, viste udfyldelsen af spørgeskemaerne sig at være en mulighed for at give de indsatte opmærksomhed og dermed skabe større samhørighed behandler og indsat imellem. Den metodemæssige forandringsproces, vi har gennemgået som institution, bør dog ikke kun ses som noget, der

har gjort os bedre til at opnå behandlingsmålet samt være afstemte med vores værdisæt. Den må også ses som en tilpasning, der har været nødvendig grundet en stofscene, der konstant er i forandring. De indsatte profil har forandret sig væsentligt. Hvor vi tidligere primært behandlede indsatte med heroin som præferencestof, udgør indsatte med præferencestofferne hash og kokain nu den største andel. Vi står altså i dag overfor andre udfordringer, der til tider synes mere krævende, end vi gjorde, da vi startede institutionen for 25 år siden. Derfor er de erfaringer, vi har gjort os, intet mindre end uundværlige.

Referencer

- (1) <https://www.kriminalforsorgen.dk/straf/faengsel/afsoning-af-faengselsdom/behandling/>
- (2) Direktoratet for Kriminalforsorgen (2010). Akkrediteringskriterier. København K: Kriminalforsorgen.
- (3) Graversen, K. & Frederiksen, K. (2017). Misbrugsbehandlingsforløb på Vridsløselille statsfængsel. Aarhus: Center for Rusmiddelforskning.
- (4) Thylstrup, Schrøder & Hesse (2015). RO PÅ – hjælp til kriminelle. STOF
- (5) Dahle, K. & Iversen, H. (2011). Utvikling av metode for å måle pasienterfaringer med døgnopphold innen tverrfaglig spesialisert rusbehandling. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten.
- (6) Wang, D., Wang, Y., Wang, Y., Li, R., & Zhou, C. (2014). Impact of Physical Exercise on Substance Use Disorders: A Meta-Analysis. PLoS ONE, 9(10), 1-15.
- (7) Moos, R. H. (2007). Theory-based active ingredients of effective treatments for substance use disorders. Drug and Alcohol Dependence, 88(2-3), 109-121.
- (8) Direktoratet for Kriminalforsorgen (2016). Genakkreditering – en vejledning til ansøger. København K: Kriminalforsorgen.